

Cursus Theologicus

Gormaz, Juan Bautista

Augustae Vindelicorum, 1707

Disputatio 15. De Radicibus Restitutionis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81978](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-81978)

Quot sint Restitutionis radices, & quanta obligatio ex re accepta? 167

Bandi est proprius præcepti negativi conveniens omni, & soli, neg. non conveniens omni, & soli, conc. min. & neg. conseq. sicut enim est proprietas hominis, quod sit bipes, non quidem quarto modo, ut dicunt Dialectici, conveniens omni, & soli; sed in tertio modo conveniens omni, sed non soli; ita obligare semper, & pro semper est proprietas præcepti negativi conveniens omni, sed non soli, cum conveniat quandoque præcepto affirmativo. Unde non potest exinde peti discriben præcepti negativi ab affirmativo, sed ex hoc, quod affirmativum per se, & directe intendat positionem alicuius actionis, quamvis ex eo fine prohibeat indirecte aliam; negativum vero per se directe prohibet positionem alicuius actionis, quamvis ex hoc fine præcipiat indirecte aliam.

164. Explico solutionem: obligor v. g. abducere quum à via, quæ est actio positiva, ne puer occidatur; obligor ad non ludendum in foro, quæ est prohibitory actionis, ut audiam Sacrum: & tamen istud præceptum audiendi Sacrum est affirmativum, & illud præceptum non occidendi puerum est negativum ex fine scilicet per se intento ab his præceptis, qui nempe in isto est auditio Sacri, & in illo non occidit pueri. Sic ergo, & non aliter discurrendum est in præceptis negativis, & affirmativis, qua ratione hucusque extendimus præceptum restituendi esse affirmativum, quamvis indirecte prohibeat retentionem rei alienæ eo modo, quo præceptum audiendi Sacrum est affirmativum, quamvis indirecte prohibeat ludum in foro. Unde quando dicitur præceptum negativum obligat semper, & pro semper, intelligitur quæ negativum, quia scilicet nullum est negativum, quod non obligat semper, & pro semper; quando vero dicitur præceptum affirmativum, non obligat semper, & pro semper, intelligitur

quæ affirmativum; quia nempe dantur plura præcepta affirmativa, quæ non obligant semper, & pro semper: sic licet fur teneatur semper restituere, non tenetur semper jejunare, vel audire Sacrum.

Objicies 3. instando simul solutionem: patitas à prohibitione ludi, ut audiamus Sacrum, non est eadem in utroque casu; quandoquidem retentio alieni semper est peccatum, non vero ludus in foro: siquidem talis ludus solum est peccatum, quia ponit impedimentum temporale, quod impedit auditio Sacri; ergo per etiam exinde inferimus, quod præceptum restitutioonis sit affirmativum, & non negativum. ^{765.} dist. antec. non est eadem in utroque casu, pro ut adjunctum opus est, nego, prout includit alia distincta ab eo, de quo agimus, conc. antec. & nego consequentiam. Nam satis est pro solutione, quod paritas teneat, quatenus opus est ad intentum, atque in eo consistit, quod tam retentio à præcepto restitutioonis, quam ludus à præcepto auditio Sacri indirecte prohibetur ex eo solum, quod impedit restitutioinem, & auditio Sacri, quas per se directe intendunt hæc præcepta, quæ proinde sunt affirmativa. Quod vero præceptum restitutioonis semper prohibeat retentionem, præceptum vero Missa non semper prohibeat ludum, ex eo est, quod ludus non semper impedit Missam, sicut retentio restitutioinem; non vero ex eo, quod unum sit præceptum negativum, & aliud affirmativum: quod exinde patet; quia si eo modo, quo diximus nam. 36. res aliqua divinitus bilocaretur, posset cum retentione stare simul restitutio, unde præceptum restituendi directe, & per se non prohibet retentionem: qua de causa num.

765. ad secundam objectionem dixi

permitto majorem.

**

DISPUTATIO XV.

DE RADICIBUS RESTITUTIONIS.

766. Ceterum est, obligationem restitutioonis certi à jure læso alterius, & ab illa regula rationis naturalis, quod tibi non vis, alteri ne feceris, simulque à præceptis aliis naturalibus, & politivis restitutioinem præcipientibus, tanquam à prima radice generali formalis, & quasi activa formaliter obligante ad restitutioinem, de qua hucusque egimus per integrum serie Tractatum; nunc autem quæstio est de alio genere radicis materialis, scilicet subjectivæ, & objectivæ, quæ se habet ex parte materiae, & objecti, atque occasionem præbet, ut quis constringatur prædictis præceptis restituendi. Plures sunt sententiae Doctorum assignantium numerum harum radicum, ex quibus oritur obligatio restituendi. Dicastillo

enim, Bonac. & alii assignant tres, alii quatuor, alii septem; cæterum communis sententia, quam ex D. Thom. defendit Esparza cum Lugo disp. 8. l. 2. duas tantum assignant radices restitutioonis strictæ, scilicet ex re accepta, & ex iusta acceptione. Pro resolutione sit

SECTIO I.

Quot sint Restitutioonis radices, & quanta obligatio ex re accepta?

Suppono 1. duplarem distingui ab Authoribus iustitiam, prout ad præsens attinet institutum relatè ad duplarem culpam. Prima dicitur culpa Theologica; secunda vero civili

lis, seu juridica. Culpa Theologica idem est, ac peccatum coram D E O , & in conscientia, quod nempe aliud est grave, sive mortale, aliud leve, sive veniale; culpa vero civilis, seu juridica est omisso aliqua diligentiae, ex qua damnum proximi sequitur, quamque leges considerant, & Judices attendunt ad ferendas suas sententias; quae tamen omisso diligentiae apud D E U M , & in conscientia non semper est culpa ob inculpabilem defecatum deliberationis, & advertentiae, ut saepe contingit. Hæc autem culpa civilis, & juridica juxta varios gradus negligentiæ est quinplex: alia est latissima, alia latior, alia lata, alia est levis, & alia demum levissima. Horum membrorum explicatio satis aperte traditur à Navar. Salon, Rebello, & alius, quos sequitur Bonacina disp. 3. de restitutione quæst. 1. punct. 6. Ex quibus

768. Culpa latissima est dolus apertus; latior est dolus non apertus, sed justè presumptus; lata est omisso diligentiae, quam homines cùjusque conditionis solent adhibere; leve est omisso diligentiae, quam homines diligentiores adhibent; levissima est omisso diligentiae, quam adhibent diligentissimi, & prudentissimi. Explicantur hæc omnia exemplò. Culpa lata est, si librum commodatum reliqueris ante fines domus; tunc enim diceris commisso culpam latam in custodiendo libro, ed quod non adhibueris diligentiam, quam solent viri prudentes, etiam ibi reliqueris librum ex omnimoda oblivione, ob quam omnino excuseris à culpa Theologica: si autem librum commodatum reliqueris in cubiculo apero, vel quod facile posset aperiri, diceris commisso culpam levem; nam omisisti diligentiam, quam solent diligentiores adhibere; si autem librum claueris in cubiculo, vel arca, sed non tentasti manu, an ostium bene sit clausum, diceris commisso levissimam; quia omisisti diligentiam, quam solent adhibere prudentissimi, & diligentissimi. Exinde inferes facile explicationem aliorum membrorum attinentium ad culpam civilem, & juridicam.

769. Suppono 2. Radicem orram ex re occupata esse illam, quæ oritur ex acceptione rei, licet absque ullo delicto, & culpa sive Theologica, sive juridica; radicem vero ortam ex injusta acceptione esse illam, quæ culpam continet, ac proinde dicitur injusta. Ad hunc autem in justam acceptiōem non est necesse, quod rem aliquam alterius materialiter accipias; sed satis est, si alterius jus violes, & sic dicaris accipere ab altero, quod suum erat, ut contingat, quando accederes igne injustè alterius fegeres; tunc enim, quamvis apud te ea bona alterius materialiter non retineas, in morali tamen modo loquendi vere judicaris injustè accipere rem alterius, sicut injustè laderes alterius jus circa bona, quæ ab illo auferis: etenim modo, quo dicaris injustè

aufferre bona alterius, diceris quoque injustè accipere bona illius: his positis

Affero 1. cum communi Doctorum sententia: radices objectivæ, ex quibus oritur obligatio restituendi, sunt tantum duæ, scilicet res occupata, ac injusta acceptio, sive, ut alii ajunt, acceptio rei alienæ materialiter tantum injusta, & acceptio rei alienæ formaliter injusta. Probatur 1. Radices objectivæ, ex quibus oritur obligatio restituendi, comprehenduntur adæquatè sub hoc duplice membro, nempe sub titulo sine delicto, & sub titulo cum delicto; non enim est excogitabile membrum, quod sub uno ex illis duobus non comprehendatur: atque titulus sine delicto pertinet ad rem acceptam, & titulus cum delicto pertinet ad in justam acceptiōem, ut num. luperiori; ergo radices objectivæ, ex quibus oritur obligatio restituendi, comprehenduntur adæquatè sub his duobus assignatis in nostra a fferentia.

Confirmatur. Ex re accepta, licet inculpabiliter accepta sit, ut si ob existimationem talis, & invincibiliter rem esse suam, vel quocunque alio modo ad ipsius potestatem venerit, oritur obligatio restituendi vero Domino, quandocunque innotuerit rem esse ipsius: res enim Domini semper clamat pro Domino, cùm sit devincta in commodum libertatis ipsius, ut num. 179. Ex injusta acceptiōe manifestè oritur obligatio restituendi, cùm non solum res clamet pro Domino, sed etiam actio ablatica rei, seu inducīva damnificiū contra Dominum: siquidem unusquisque habet circa suam potestatem jus proprietatis, ne ab altero sine iusto titulo damnificetur: unde hæc duæ sunt radices objectivæ ad restituendum obligantes: item quicunque sit titulus objectivus obligans ad restitutionem, reducendum est ad unum ex his duobus, cùm medium non sit inter titulum sine culpa, & titulum cum culpa; ergo &c.

Probatur 2. Omnes radices, quæ ab Authoribus assignantur, comprehenduntur sub his duobus; ergo hæc divisio est adæquata. Probatur antec. 1. qui septem radices assignant, sic eas dividunt. Prima est ratione in justa damnificationis. Secunda in justa acceptio. Tertia in justa retentio. Quarta res accepta. Quinta in justa cooperatio. Sexta ex contractu. Septima ex quasi contractu, scilicet ex munere cum officio sumpto, aut acceptato Parochi, Confessarii, Judicis, Advocati, Magistri, Tutoris, Curatoris, Executoris, Medici, Chirurgi &c. quia si deinde has operas conducant, vel falarium, aut stipendum accipiant ex absoluto etiam, & perfecto contractu ob obligationem officio annexam, tenebuntur & de damage securi, & de pretio injustè accepto, si ad eas operationes exequendas jam his sit assignatum; sed hæc omnia reducuntur vel ad rem acceptam, vel ad justam acceptiōem, vel ad titulum sine delicto, ut expediti constabit; ergo &c.

Affero

773. Affero 2. cum communī Doctorum: si quis aliquam rem bona fide ut tuam titulo aliquo acceperit, statim ac certò advertit esse alienam, debet eam, si extat, restituere. Probatur: res, quodcumque accepta, ubiunque sit, sui Domini est, cùm si ipsi devincta ex ipso jure proprietatis. Nam res Domini clamat pro Domino, ac proinde qui eam habet, nisi statim reddat, incipit esse injustus detentor, & consequenter alteri radici restitutionis subjacet, scilicet iusta acceptance; enim iusta detentio est iusta acceptio rei alienae; ergo statim ac agnoscit rem illam esse alienam, debet ex iustitia rem eam; si extat, reddere Domino.

774. Dixi statim ac certò advertit: nam si sub dubio, vel sub aliqua tantum probabilitate advertat, non est obligatus reddere statim, sed potest retinere, dum adhibet diligentiam ad inveniendam veritatem, quantum potest, qua non inventa, si habeat rationes ad deponendum prudenter dubium de opposito, potest sibi integrum retinere; nam possit bona fidei, quam ab initio habuit, ipsi faver, datque illius ad retinendum rem illam in casu, nōstero deponendo prudenter dubium de opposito: nam in eo casu melior est conditio possidentis; cùm habeat pro se justam præsumptionem in possessione fundatam, quæ dum non vincitur ratione, vel præsumptione fortiori, prævaler in utroque foro, de qua vide Vasquez, Salam, Aragon, Sanchez, Lugonem disput. 17.

775. Dixi etiam illam eandem rem: nam non potest unam pro alia, invito creditore, restituere ex L. mansi, Cod. de solut. creditor enim non tantum habet ius iustitiae ad rem, vel ejus valorem, sed determinat ad hanc rem, ut Vasquez, Vallenfis, Molina &c. quos sequitur. Dicastillus lib. 2. de justit. Tractat. 2. disp. 2. Huic tamen doctrinæ videtur opponi Valerius in Different. cuiusque fori, verbo debitum, Different. 8. qui ait, prædictam doctrinam esse veram in foro externo; at in foro conscientiae satisficeri reddendo rei aestimationem, & valorem, vel aliam rem ejusdem bonitatis, & quantitatis; quia sic reparatur damnum secundum aequalitatem: addit, posse in hoc aliunde intervenire peccatum, non quidem contra iustitiam, sed contra charitatem, dando Domino occasionem contristationis, & iræ, si scis id ægræ laturum Dominum, si res ipsa sua sibi non restituatur; alias nullum esset præsumptum restituendi rem in specie, etiam si existeret.

776. Cæterum Valerij sententia in pluribus displicet. Distinguendum enim: vel res sunt usu consumptibiles, & tunc regulariter certum est, quod una potest reddi pro alia ejusdem valoris, & bonitatis, ut si pecuniam alienam habeas, & reddas aliam ejusdem valoris, & bonitatis; si triticum alienum habeas, & reddas tunc mensuras ejusdem bonitatis, & valoris. Idem est de vino, oleo &c. vel res non

R. P. Gormaz Theolog. Tom. II.

funt usu consumptibiles, & tunc iterū distinguendum: si enim Dominus ad rem suam habeat peculiarem affectum, vel aliæ non sit contentus alia etiam meliore, videtur te non posse pro illa reddere rem aliam, vel etiam premium; ut cum pluribus aliis Tamburinus lib. 8. Tract. 3. cap. 3. quia Dominus non est adhuc spoliatus dominio rei suæ, & res pro Domino clamat: tum quia non restituendo eandem rem notabilis iuris infertur Domino suo notabiliter affecto erga illam; res enim aliena non potest, invito rationabiliter Domino retineri etiam soluto premium; quia hoc est Dominum cogere ad vendendum: quod quidem esse peccatum grave contra iustitiam, constat ex lib. 3. Reg. cap. 1. ubi nempe prius Achab auctor est afferre à Nabot, ipso invito, vineam soluto pretio, vel pro alia meliori commutare, eò quod Nabot habebat ad vineam suam peculiarem affectum, quia erat hereditas paterna: idemque dicendum est de re aliqua consumptibili, si aliquis specialis titulus staret pro Domino.

Affero 3. Si res aliena bona fide accepta, bona fide in totum consumpta sit, vel destruxta, nihilque remaneat, in quo factus sit ditor, si res sit consumptibilis, si non, ad nihil restituendum teneris, quando postea advertis, te consumpsisse rem alienam. Probatur facile; quia cùm ex uno capite res nullo modo apud te extat neque in se, neque in æquivalenti, & ex alio capite sine ulla culpa contra iustitiam rem destruxeris, non est caput, unde oritur obligatio restituendi. Dixi sine culpa contra iustitiam; nam licet destruxeris laicando, vel alio modo in honesto, cùm non peccaveris contra iustitiam, neque factus sis ditor, neque aliquid rei illius remaneat, nulla oritur obligatio restituendis.

Affero 4. Si res non sit totaliter destructa, sed remaneat saltem in aliquo, quo possessor bona fide factus est locupletior, deberet restituere id, quod remanet, vel in quo factus est ditor, ubi primum advertit, id per se provenisse ex re aliena, v. g. cùm quis bona fide rem vendidit, & premium accepit ab emptore. Probatur facile; quia premium, aut id, in quo factus est ditor, succedit loco alienæ; ergo si cut rem alienam, si extaret apud te, deberes restituere, sic etiam hoc, quod remanet: non enim est æquum, ut aliquis ex re aliena factus sit ditor. Dixi per se provenisse; nam id solùm succedit loco rei alienæ; non vero id, quod occasione ipius per accidentem acquiris, v. g. si pecuniam alienam, quam bona fide judicas esse tuam, negotiatio subdas, totum lucrum tuum erit, quia est fructus tuæ industriae, nec per se provenit ab aliena pecunia, quæ de se sterilis est. Ex dictis

Fit 1. Tunc dici aliquem factum ditionem ex re aliena, & teneri restituere in eo, in quo factus est ditor, quando ex consumptione rei alienæ bona fide ipsi provenit per se aliquod emolumentum, vel evitat aliquos sumptus, quo

quos de suo fecisset, nisi aliena re iversus fuisset. Dixi *per se provenit*; quia si proveniat tantum occasionaliter, & per accidentes, non oritur obligatio restituendi; ut constat ex num. superiori. Quamobrem si occasione, quod indutus prætiosa ueste aliena invitaria a Principe, qui inter epulas multa tibi donavit, non teneris restituere Domino uestium: è converto si professor durante bona fide expendit aliena melioranda, vel conservanda, potest postea expensas sibi reservare, quando Domino jam cognito rem restituit; quia ea melioramenta non habentur per se ab ipsa re, imo tantum de re ipsa censetur moraliter perire, quantum possessor bona fide insumpsit in ea conservanda.

780. *Fit 2.* Quod si quis invitatus ab amico edat bona fide res furtivas, ad nullam restitutionem tenetur, si pse in nullo factus sit ditor; at si insumpsiat aliquid æquale, vel partem tantum, debet hoc restituere, quia in hoc factus est ditor; si autem res aliena apud bonæ fidei possessorem misceatur cum alia re ipsius, ita ut non possit discerni, aut separari, tunc res illa aliena per se loquendo censetur moraliter non extare, quasi fuisset consumpta, juxta legem citatam num. 634 ac proinde non est eadem restituenda, sed in æquivalenti penes id, in quo bona bona fidei possessor factus est ditor. Reliqua, quæ hic inferri possunt, facile constabunt ex solutione argumentorum.

SECTIO II.

Solvuntur Opposita.

781. *Objicies 1.* contra primam assertionem: *Injuncta acceptio continetur in re accepta tanquam species in genere;* siquidem fieri non potest, rem esse acceptam, quin detur acceptio, cuius una species est, ut si justa; alia, ut si injusta; ergo illa divisio duplicitas radicis est vitiosa, & dici debet, omnem obligationem restitucionis fundari in occupatione rei alienæ: quandoquidem illa acceptio sive justa, sive injusta sit, fundat dictam obligationem, nec aliud est, quod eam fundare possit. *Resp. dist.* antec, tanquam species in genere in re accepta præcise sumpta, conc. considerata ut merè materialiter injusta, nego antec. & consequentiam; quia res accepta per acceptiōnem purè materialiter injustam, & res accepta per acceptiōnem formaliter injustam constituunt duas species moraliter distinctas, id est, unam moraliter imputabilem, & alteram moraliter non imputabilem: atque in hoc sensu sumuntur in praesenti à Theologis res occupata, & injusta acceptio, ut constat ex dictis. Verum ne de hac voce contendamus, si aliquis dicere velit, obligationem restituendi adæquatè fundari in acceptione rei alienæ tum formaliter injusta, tum materialiter tantum injusta, facile conveniemus; cum sub diversis verbis id ipsum si-

gnificetur, quod per has duas radices significat communis sensus Th. Th. ut ex verbis nostræ assertionis perspicue constat.

Objicies 2. dantur leges, atque adeò obligatio de reparando damno illato absque ulla culpa per servum, aut animal, aut etiam aliquid inanimatum alterius, qui obligatus est ad reparationem; sed in hoc eventu nulla est acceptio, aut res accepta; ergo datur obligatio restituendi, quin oriatur ex re accepta, vel in justa acceptione. *Resp. conc. maj. & dist. minorum:* nulla est acceptio, aut res accepta physicè loquendo, conc. moraliter, nego min. & consequentiam. *Ratio est,* quia licet illæ leges non obligent ad restitutionem, nisi præcedat culpa, saltem iuridica; neque obligent ante sententiam Judicis, ut infra dicemus, si nulla sit culpa Theologica, tamen post sententiam Judicis aliquis ex damno sui servi, aut animalis obligatur ad restituendū; quia censetur moraliter abstulisse bona alterius per aliquod instrumentum suum, ac proinde moraliter reputatur, quasi bona alterius accepisset: unde oritur obligatio ex radice objectiva iuridice iuncta acceptio, sine qua non adveniret sententia Judicis obligans ad restitutionem. Aliqui in hoc casu judicant, eam non esse propriè restitucionem, sed justam condemnationem, ut homines cauiores sint imposterum, ne alteri ob res suas damnum eveniat. Quidquid tamen de hoc sit, si ea vocanda sit propriè restitutio, vocabitur etiam propriè juris iæsi reparatio propter rem injustè acceptam; si autem dicatur restitutio impropriè, dicetur etiam impropriè illa læsio injusta acceptio.

Objicies 3. contra secundam: si ex re accepta bona fide oriretur obligatio restituendi rem adhuc extantem, non posset assignari, quis restituere teneretur in hoc casu, quo Antonius eum Regis ab amico dono accepit, & mox eadem fide vendiderit Francisco, si ejus premium idem Antonius dono dederit Petro. Ergo ex re bona fide accepta non oritur talis obligatio. *Resp. neg. ant.* quia licet Antonius nihil debeat Regi, quia nec retinet equum, nec in aliquo factus est ditor ex equo Regis; & licet nihil Regi debeat Petrus, quia nunquam habuit equum Regis, & pecuniam, quam accepit, habuit dono ab Antonio pecuniam Domini, cuius scilicet dominium, ut supponitur, acquisivit per admixtionem cum sua, remanet tamen Franciscus, qui quidem est obligatus reddere equum suo Domino, scilicet Regi, & sic iacturam sua pecuniae in fortunio suo deber adscribere, quod res aliena apud se extare inveniatur.

Cæterum Antonius, licet nihil Regi debet, debet tamen reddere totum premium Francisco, casu, quo hic equum reddat Regi, & quidem ex contractu implicito, quo Antonius Francisco rem vendidit; in hoc enim contractu implicitè includitur, quod vendor indennem reddere debeat emptorem quoad rem venditam.

ditam, atque adē ut hæc sit vendibilis, & ut ipse venditor possit dominium transferre in emptorem; sicur si vitrum pro gemma vendideris bona fide, certè cognito errore debes rescindere contractum, & pretium reddere empori, ut eum serves indemnum.

785. Arque hæc ratio militat etiam, si Antonius prædictum equum justo pretio ab aliquo emit, nimirum à Paulo; tunc enim, licet Antonius propter dictam rationem indemnicatis possit exigere à Paulo pretium, ipse tamen Antonius teneret ratione venditionis sua reddere Franciscum equum, nec potest eum remittere ad Paulum, cum quo Franciscus nullum habuit contractum. Ita Sotus, Valentia, pluresque alii apud Dicastillum contra Navarrum, qui purat, latet esse, si Antonius cedat Franciscio actionem, quam habet contra Paulum; nam obligationi reddendi emptorem indemnum non satisfacit Antonius dando Franciscus jus, & actionem, quam habet contra Paulum primum venditorem; hoc enim non est indemnum reddere Franciscum, sed eum obligare ad litigandum cum aliis, cum quibus nullum habuit negotium, nec iniit contractum.

786. Objicies 4. contra tertiam: si ex re bona fide accepta, & consumpta non teneretur quis ad restitutionem, si bona fide donarem alteri rem furtivam donatam mihi invincibiliter ignorantium furtum, nihil tenerer restituere; sed hoc est contra rectam rationem; ergo &c. Resp. dist. maj. nihil tenerer restituere, si in nullo factus sum ditor, conc. si in aliquo factus sum ditor, nego maj. & distincta pariter min. nego consequiam. Ratio est, qui si in nullo factus sum ditor, non remanet aliquid, quod pro re substituatur, ac proinde ex quo teneat restituere; aliter enim esset, si donaturus esset amico aliquid æquale, vel minus, cuius loco rem mihi donatam substitui: nam tunc illud æquale, vel minus restituere debeo Domino jam cognito, quia in hoc factus sum ditor, & succedit loco rei alienæ; si autem donaturus esset quid maius, & donatarius contentus re illa excessum remisit, non teneat restituere excessum, quia remissio facta, atque adē reservatio-excessus non oritur per se, sed occasiona-liter, & per accidens ex re aliena, ideoque meus est excessus, & non Domini illius rei.

787. Objicies 5. contra quartam: id, quod ex ex re aliena manet, potest esse mixtum jam rebus tuis, ac proinde manet sub tuo dominio, juxta dicta num. 634. sed ratione illorum, que sum sub dominio tuo, non teneris quidquam restituere; ergo ratione illius, quod manet, non teneris quidquam restituere. Resp. dist. maj. manet sub tuo dominio adæquatione obiecti, conc. adæquatione juris, nego maj. & distincta pariter minori, nego consequiam; quia res, dum manet in se, vel effectu suo, clamat pro Domino. Unde si sit indivisa, & mixta R. P. Gormaz Theolog. Tom. 11.

ta cum aliis bonis possidentis, licet juxta leges maneat sub ejus dominio adæquato adæquatione juris, sed sub dominio gravato ad compensationem rei alienæ; ex ea namque mixtione solum sit, te non teneri rem eandem restituere, sed in æquivalenti. Nequaquam autem exinde infertur, te deobligatum esse à compensatione juris alterius, quod laesum est, usque dum adæquetur te sua in effectu suo persistente. Ex dictis

Fit 1. Si rem furtivam tibi bona fide donata vendas, debere te restituere Domino pretium; quia in hoc factus es ditor, nisi Dominus rem suam vendicet ab emptore; tunc enim debes restituere emptori pretium, quia teneris eum servare indemnum. Si vero rem alienam bona fide à te prius emptam, postea eandem bona fide alteri reddas, non obligaris reddere Domino rei, ut docent plures Theologii apud Dianam Tract. 5. miscel. resolut. 31. & 42. & apud Dicastillum lib. 2. Tract. 2. disput. 5. dubitat. 8. Ratio est, quia apud te res Domini non extat, nec in aliquo factus es ditor; pretium autem, quod vendendo acceptisti, emendo dedisti. Dixi Domino rei: nam emptori debes pretium reddere; cum ex contractu venditionis debeas eum reddere indemnum, ut ex dictis 768.

Fit 2. non teneri Procuratorem communis restituere in hoc casu, qui aliquando contingit: convenerat in mercato cum Domino, qui plures uvarum species vendebat, alias nempe 8. alias 10. Julii: init contractum emptionis, & venditionis circa illas, quæ 8. Julii vendebantur, persolvitque pretium, 8. I. licet Julii pro singulis canistris juxta conventionem factam cum onere, ut venditor eas deferret in domum emporis: deruit illos venditor, bonaque fide in domo emporis statim consumptæ sunt; postea advertens venditor se deceptum fuisse deferendo illas, quæ 10. Julii vendebantur, cum deferre debuisset eas, quæ vendebantur 8. Julii: accessit ad Procuratorem, exigendo majus pretium, & Procurator restitit, & quæsivit, an teneretur quidquam restituere, resolutio fuit, Procuratorem non teneri ad restitutionem; ratio est, quia eodem modo inservisset communis dando illas uvas, quas ipse emerat, ac satisfacti dando, quas alter attulerat: unde has bona fide accepit, & consumpsit, atque in nihil factus est ditor. Quare cum uvae neque in se, neque in effectu suo remanerent, ex nullo capite tenebatur restituere.

SECTIO III.

Quomodo oriatur obligatio restituendi ex iusta acceptance?

Suppono cum communi D. D. regulariter Sloquendo, neminem teneri ad restitutionem damni securi ex ejus omissione, vel actione abs-

que omni prorsus illius culpa, præscindendo ab onere rei acceptæ, & ab omni contractu, & loquendo solum de injusta acceptione; si enim ex pacto, vel omissione aliqua tua damnum alteri sequatur, quod tu, ne evenires, omnem adhibuisti diligentiam, & curam etiam, quam prudentissimi, & diligentissimi solent, non teneris restituere pro damno alteri illato. Ratio est, quia in hoc casu non teneris restituere ex officio, vel contractu, ut supponimus: deinde neque ex re accepta; supponimus enim, eam non manere apud te, neque commodum aliquid ex damnificatione illa tibi provenisse: unde solum posset oriri obligatio restituendi in hoc casu ex injusta damnificatione; atque damnificatione non est injusta, quando nullam omnino culpam in ea commisisti; ergo in eo casu ex nullo capite teneris ad restitutionem. Dixi regulariter; quia unus assignat casus, in quo quis tenetur restituere pro damno alteri illato absque ulla ejus culpa, quando scilicet servus, vel animal alicuius alteri intulit damnum. Verum de hoc diximus num. 754: & itetum infra.

791. Quæstio igitur præsens est, qualis culpa requiratur ad obligationem restituendi damnum alteri illatum? Theologicæ? an sufficiat juridica. Prima sententia tener, obligationem restituendi oriri ex qualibet culpa juridica. Ita Angelus, Adrianus, Panor. & alii, quos refert Molina Tract. 3. disp. 698. Secunda sententia docet, damnum illatum ex culpa lata obligare ad restitutionem in conscientia etiam ante Judicis sententiam; illatum vero ex levi, vel levissima, non nisi post sententiam, & condemnationem Judicis. Ita Innocentius, Sylvester, & alii, quos ibidem refert Molina. Tertia sententia ait, culpmam Theologicam requiri, atque adeo quamvis culpa lata juridica regulariter inducat obligationem restituendi, quia regulariter simul est culpa Theologica; si tamen illa sine peccato continget, effetque culpa purè juridica, non includeret obligationem restituendi ante Judicis sententiam. Ita Molina, Vasquez, Lessius, & alii, quos sequuntur Cardinalis de Lugo, & Dicastillus lib. 2. Tract. 2. disp. 3.

792. Assero 1. cum tertia sententia: ut damnificatione pariat obligationem restituendi in conscientia ante sententiam Judicis, deber esse Theologicæ culpabilis, nec sufficit pura culpa juridica etiam lata, ut ante sententiam Judicis oriatur obligatio restituendi in conscientia. Probatur 1. Tota obligatio restitutionis in hoc casu oritur ex delicto, quod committitur in damnificatione, vel acceptione injusta formaliter; supponimus enim, damnificantem nec retinere rem, nec perceperisse ex ea aliquid emolumentum, ideoque non teneri ex radice rei acceptæ, neque deinde ratione contractus, quem etiam supponimus non intercedere; tunc enim ratione contractus daretur obligatio, & iste esset injustus detentor rei non sua, erga

quam jus amisit ex contractu; ergo ubi in conscientia, & coram D E O nulla culpa, & nullum delictum committitur, nulla etiam erit in conscientia, & coram D E O obligatio restituendi ante Judicis sententiam.

Probatur 2. ex Molina disp. 797. Leges, quæ præscribunt Judicii obligationem ferendi sententiam; & obligandi ad restituendum ex culpa juridica saltem lata, non obligant in conscientia ante sententiam Judicis, licet post Judicis sententiam in conscientia obligent, eò quod leges illæ sint justæ, & conditæ ex eo vero zelo reddendi homines cautores in adhibenda diligentia, cum sciant eos à Judice obligandos ad restitutionem, si interveniat culpa juridica, saltem lata: ergo ante sententiam Judicis non obligatur quis ad restituendum in conscientia propter damnum alteri illatum absque ulla culpa Theologica. Anrec quoad secundam partem est certum, quoad primâ verò partem probatur; quia Conditoris eorum legum non voluerunt obligare in conscientia, nisi post sententiam, ut colligitur ex eo, quod sic, & non alter receptæ sint illæ leges, ut usus demonstrat, imò ut recte colligit Molina ex variis textibus, hæc, & non alia fuit mens Conditorum eorum legum; ergo ante sententiam Judicis nullum manetonus ad restituendum in conscientia.

Assero 2. In casu culpæ juridicæ etiam latæ cum sola veniali Theologica nulla est obligatio gravis restituendi in conscientia ante sententiam Judicis, licet damnum sit grave. Probatur 1. Actus mortalis imperfectus in suo genere, qualis est infidelitera damnificatio in re gravi, non est delictum simpliciter, & perfectè tale: siquidem culpa venialis, ut ait Div. Thomas, licet opponatur immedietate ducentibus ad D E U M, non opponatur immedietate D E O, cum sit componibilis cum Dei amicitia; etenim peccatum veniale non destruit gratiam, & amicitiam D E I; ergo non potest esse causa obligationis perfectæ talis, qualis est quæcumque obligatio certa, & præcipue moralis restituendi materiam gravem. Confirmatur. Nulla est proportio inter culpam veniale, & obligationem restituendi sub gravi; quæ enim proportio esset, si per actum factum à semidormiente, cui a similitur, qui minus deliberat agit, obligatur aliquis ad subeundam penam gravem sub onere certo peccati mortalis? ergo cum sola culpa venialis, quamvis intercedat culpa lata juridica, non oritur ante Judicis sententiam obligatio gravis restituendi in conscientia.

Probatur 2. Promissio facta homini in re gravi, votum D E O factum, juramentum, vel præceptum Superioris, si procedant ex imperfecta deliberatione, nullam inducent obligationem gravem, imò nec levem, ut latè tradunt ex D. D. Suar. Tom. 2. de Relig. lib. 1. de essentia voti cap. 6. & lib. 2. de Iurament. cap. 7. tum etiam Sanchez lib. in Dicat.

Quomodo oriatur Obligatio restituendi ex iusta acceptione? 171

ed. cap. 1. num. 18. idemque est de contractu, si
conclusus non est praestitus cum plena delibe-
ratione; ergo neque injusta acceptio, aut dam-
nificatio in te gravi ex imperfecta deliberatio-
ne procedens inducere obligationem restituendi
rem gravem. Probatur consequentia: eadem
est impropositio in culpa veniali ad inducen-
dam obligationem gravem restituendi; & in
voto indeliberata ad inducendam gravem ob-
ligationem; ergo ex eo, quod indeliberatio
in voto excludat obligationem gravem, etiam
illam excludit in onere restituendi.

sufficiens ad includendam obligationem retinendam rem gravem sub onere culpae levissim. Quidquid sit, at ex aliis rationibus infestatur, à quo modo præscindimus.

Probatur 3. Undecunque proveniat levitas 798.
culpe Theologici in damnificatione homini

176. Respondebis t. ex culpa Theologica venia-
li quantumvis imperfecta oriri obligationem
gravem restituendi torum damnum ; quia ob-
ligatio ista non oritur ex illa culpa tanquam ex
causa ; sed tanquam ex occasione ; qua postea
obligatio restituendi oritur ex virtute justitiae
tanquam ex causa ; ex hac enim oriri potest ob-
ligatio perfecta , licet nata occasione imperfecta.
Contra tamen. Virtus justitiae non obligat ad
restituendum damnum illatum ; eò præcisè ,
quod sit illatum ex quacunque occasione ; sed
ex eo ; quod sit ex peccato iniquitatem in consci-
entia ; aliter etiam nullum esset peccatum ;
sed solùm poseretur ut occasio culpa juridica
saltem lata , obligaret justitiae graviter ad solven-
dum damnum ; quod falsum esse fatentur Ad-
versarii ; ergo ubi non est culpa gravis Theo-
logica ; non potest oriri in conscientia obliga-
tio saltem gravis restituendi damnum grave ,
& in proportione culpæ levis ad induceridam
culpam gravem.

Respondebis 2. saltem obligationem levem
restituendi totum damnum grave in casu no-
stro; non esse negandam, quia fuit culpa levis
in conscientia, & proinde pariet in conscientia
obligationem restituendi totum illud dam-
num saltem leve; sicut enim, qui furat
rem parvam, teneretur restituere sub veniali ex
culpa leviter injusta, sic qui ex culpa veniali
causavit damnum grave, tenebitur sub venia-
li restituere illud damnum grave; etenim cul-
pa venialis jam habet proportionem ad parti-
cularem hanc levem obligationem. Contra
1. Hac responsio non est contra nostram as-
sertionem, ut ex terminis patet. Contra 2.
quia licet responsio doctrina sic probabilis,
ad huc tamen a gravissimis Theologis negatur;
eo quod ablatio rei parvae fit cum plena ad-
vertentia, & est plenè voluntaria in suo gene-
re, scilicet in genere rei parvae: unde non est
mirum, si pariat obligationem in suo genere;
at vero in nostro casu non erat advertentia ple-
na ad damnum grave, id est in re gra-
vi non fuit plenè voluntaria; ut pariat obliga-
tionem in suo genere, sive ad totum illud dam-
num grave reparandum: sicut etiam, qui vo-
vit rem parvam, tenetur sub veniali adimple-
re; qui vero vovit rem magnam sine plena
advertentia, ad nihil tenetur, cum idem di-
cendum sit in nostro casu; ex quo saltem in-
terius fundamentum Adversariorum non esse

in culpa Theologicae in damnatione proximi in re gravi; non manet apta ad patientiam oblationem gravem ex delicto; siquidem obligatio gravis ad terram gravem nullam habet proportionem cum illo delicto levi; licet enim obligatio restituendi ex delicto non sit proprietas penam, cum restitutio non sit ad ad penam; sed ad compensandum ius alterius Iesum; at aliquo modo imitatur penam: ut sic ex natura rei non est obligatio ad peccatum; ubi non praecessit culpa; ita nec erit obligatio ad penam gravem; ubi non praecessit culpa gravis; nec ullus Iudeus; si de hoc constaret, proprietas levei culparum imponere potest peccatum; quam lex imponit delicto gravi; ergo etiam obligatio restituendi ex delicto nulla est ex natura rei; ubi nullum est delictum in conscientia; ac proinde nec obligatio gravis, ubi non est delictum grave.

Probatur 4. Si ex culpa levi oritur obligatio quantumvis levis restituendi totum damnum grave, hoc perinde esset, ac si diceres, ex delicto levi v. g. ex homicidio ob inadventitiam inculpabili commisso oriis obligatio levem ad totam penam homicidii gravem, quod nimis absurdum appareret; nam licet respectu premii possit dati meritum condignum, & congruum, respectu tamet peneae id dati non potest; siquidem in praemiendo non est incohventionis, quod praemium detur supra condignum, liberalitate praemiantis superplente id, quod deficit condignitatis, & aequalitatis ex parte operis meritorii. Loquendo de meritis vero non potest quis puniri supra condignum, quia excessus supra condignum nasceretur certe non ex liberalitate, aut aliqua alia virtute punientis, sed ex saevitia: unde si delictum est dignum ex se tota illa pena gravi, iam oritur ex illo obligatio gravis, non tantum levis, cum supponatur condignitas, & aequalitas cum tota illa pena gravi; si vero delictum ob suam levitatem non est ex se condignum tota illa pena, non potest ex illo oriri obligatio levis ad totam illam penam, quia esset obligatio ad penam supra condignitatem delicti: unde ad summum posset oriri obligatio levis ad aliquam penam levem, ut maneat proporcio inter culpam, & penam, ergo &c.

Quapropter ex peccato veniali non potest 865
oriri obligatio gravis ex delicto ad restituendam materiam gravem, cum hoc onus sit quasi persona, quam sibi imponit, qui voluntarie laedit alienum ius proprietatis; non enim aliter imponit sibi illud onus, nisi quatenus habet proportionem cum suo delicto; onus item restituendi totum damnum grave, non

est proportionatum peccato levi: unde vel nulla maner obligatio adhuc levis in eo casu, ut plures Doctores censem propter rationes suprà allatas; vel solum maner obligatio ad poenam levem, ut alii censem, ex quorum principiis fieri posset, ut peccatum veniale damnificationis esset de se leve, ut vix maner obligatio restituendi centesimam partem damni, licet posset quandoque esse adeò magnum intra limites venialis, ut parerer obligationem restituendi dimidiā partē; ajunt enim isti Autores, quod quando est dubium, an fuerit mortale, vel veniale, oritur obligatio restituendi dimidium. Idcirco quando pars restituenda est gravis, gravitas illa vel se habet purè de materiali, vel est gravis propter dubium de peccato gravi, quod deponi prudenter non potest, & propterea neq; obligatio ex illo orta potest deponi prudenter, nisi adimplendo eam obligationem gravem, quantumvis minorem alterā, quæ oriretur, si esset peccatum certò grave.

SECTIO IV.

Solvuntur Opposita.

801. **O**bjicies 1. contra primam assertionem: plures sunt leges civiles, quarum aliquæ ex culpa levi, & levissima; aliae verò ex culpa lata juridica præscribunt faciendam restitucionem, quæ leges, cùm receptæ sint, obligant in conscientia. Resp. 1. dist. antec. obligant in conscientia ante Judicis sententiam, nego, post Judicis sententiam, conc. antec. & nego consequentiam. Ratio est, quia licet potissimum statui leges, quæ obligant in conscientia ante sententiam Judicis, at defacto non ita obligant, quamvis sint de poena restitucionis ipso facto incurrienda, ut à num. 655. & 705. quod nempe nobis constat ex usu, & hominum acceperatione, ut bene probat Molina Disputatione 697. & constat ex consuetudine, quæ reverè vim legis obtinuit: per quod hujusmodi leges distinguuntur ab illis legibus canoniciis, quæ sunt de excommunicatione ipso facto incurrienda, aliisque similibus; nam istæ, ut ex praxi constat, acceptate sunt ut obligantes ante Judicis sententiam, & in hoc sensu institutæ, & promulgatae.

802. **O**bjicies 2. contra secundam ex cap. si culpa Tir. 36. de injuriis, ubi lib. 5. Decretal. Gregorius IX. ait, si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu alii irrogantibus opem forte tulisti, aut ex imperitia tua, si negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet, nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo, injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam. Sed per hæc inferri viderur damnum secutum ex quacunque culpa etiam levi, & levissima esse re-

stituendum in conscientia ante sententiam Judicis; lex enim justa, cùm sit Ecclesiastica, & in ea respondeat Gregorius personæ Ecclesiastica, que intulit damnum, viderit obligare in conscientia ad restitucionem ante Judicis sententiam; ergo &c. Resp. cum Vásquez, Lessio, Turriano, & aliis, neg. min. quia in hoc textu sermo est de culpa lata, & Theologicè graviter culpabili, nempe quando de communiter contingentibus malitiis omnissum est aliquid, quod homines prudentes, & diligentes solent adhibere; culpa enim lata regulariter afferat peccatum grave Theologicum in materia gravi, nisi obstat defectus deliberationis, aut invincibilis ignorancia.

Quod autem Pontifex loquatur de hac culpa, patet ex illis verbis: *nec ignorantia te excusat, si scire debuisti*: ignarus enim non dicitur jure præsenti debere scire, nisi quia laborat ignorantia vincibili, & culpabili; de invincibili enim, & inculpabili non agit hic Pontifex, ut patet ex ipso textu, quia ita prosequitur, quod *si animalia tua noctuſe proponas, tamen ad satisfactionem teneris, nisi ea dando damnum passis, velis liberare te ipsum*, quod tamen ad liberationem non proficit, *si fera animalia, vel quæ consueverunt nocere, fuissent, & quam debueras, non curasti diligentiam adhibere*. Ex quibus verbis apparet, Pontificem loqui de ignorantia vincibili in eo significata, quod alter non curaverit adhibere diligentiam, quam debebat ad evitandum damnum ex actione sua secutum.

Objicies 3. ex Cap. contulisti 2. quest. 44. ubi Stephanus V. sic ait: *monendi sunt, & protestandi parents, ne tam tenellas secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet superveniente suffocentur, vel opprimantur, unde nisi rei homicidii inveniantur: ergo qui ex quacunque negligentia est causa mortis alterius, est quoque reus homicidii, & tenetur ad restitucionem pro damno*. Resp. conc. antec. & dist. conseq. ex quacunque negligentia Theologicè inculpabili, neg. Theologicè culpabili, conc. ant. neque alia est doctrina hujus textus; quia in isto textu sermo est de parentibus committentibus peccatum mortale ob negligentiam gravem custodiendi filios, quæ facile committi potest in re tam periculosa, & in re tam crebra, negligentia enim, quæ in aliis materiis esset forte levis, & levissima, in hactanti momenti est gravis, vel quia experti sunt se in somno solere opprimere infantes, & tamen in eodem lecto eos collocant cum eodem periculo; unde protestanter committent illi parents, ne infantes in eodem lecto collocent, ne inveniantur parents rei homicidii, si filios ex quacunque negligentia opprimant. Nec excusari possunt praetextu illo inadvertentia: nam præceptum non collocandi infantes in eodem lecto ex fine, ne ex quacunque negligentia opprimantur, reddit eorum collocationem in eodem lecto causam per se mo-
la

lenti occisionis infantis: unde apparet, quām
meritō in pluribus Episcopatibus sit iste casus
reservatus.

Objicies 4. Quando plures paulatim furan-
tur rem alienam, ut fructus vineæ, singuli in
modica quantitate, & alii aliorum infantis
singulorum peccatum fuit veniale; postea ve-
ro, si sciant ab omnibus fuisse illatum damnum
grave, tenerunt unusquisque restituere sub mortali
suum partem; ergo illatio damni sine peccato
mortali sufficit ad inducendam obligationem
restituendi sub mortali. Resp. dist. antec.
teneat unusquisque sub mortali restituere par-
tem suam, si exemplo suo, aut alio modo fuisse
causa detrimenti gravis proximi, conc.
si nullo modo fuisse gravis damni causa, neg.
antec. & conseq. Ratio est, quia si fuit causa
per se gravis damni proximi, actio illa non
fuit solum venialiter mala, sed graviter cul-
pabilis, & obligans ad restituendum non so-
lum partem, sed totum damnum, casu, quo
alii non restituerint juxta ordinem, quem in-
fra exponemus. Quod autem ex actione gra-
vier culpabili, & damnificativa oriatur ob-
ligatio gravis restituendi, nulla est difficultas;
at si ille neutriquam fuisse causa per se
gravis damni, sed damni duxit atque levis, non
teneat sub gravi, sed sub levi ad resarcendum
illud damnum leve, ex quo magis robatur
nostra doctrina.

Objicies 5. Si post multa farta minuta ad-
datur aliiquid, quo pervenitur ad gravem, &
scorabilem summam, oriatur obligatio gravis re-
stituendi ratione injustæ damnificationis, licet
omnia illa farta fuerint peccata venialia; ergo
ex culpa veniali potest oriiri obligatio gra-
vis restituendi ex titulo injustæ damnificationis.
Resp. neg. antec. quia vel ultimum fur-
tum est peccatum grave, & quod cum reli-
quias precedentibus moraliter unitur, & pro-
inde actio ultima furti respicit materiam gra-
vem, unde oriatur obligatio restituendi grave
damnum ex delicto lethali; vel si cum invinci-
bili ignorantia fiat, aut cum sola culpa veniali,
licet materia accepta sit in se gravis, obliga-
tio tamen restituendi in hoc casu non pendet
ex injuria damnificatione, sed ratione rei ac-
ceptæ, quæ, ut supponimus, notabilis est, ac
proinde statim, ac advertitur, nascitur obliga-
tio gravis restituendi; siquidem nullus potest
iuste appropriare sibi sine peccato lethali rem
alienam gravem: unde licet illa materia re-
spectu diversorum Dominorum in singulos di-
vila accederet ad unumquemque secundum
partem levem, omnes tamen illæ particulas
conjunctæ in unum constituant materiam
gravem, atque denominant subjectum, quod
eas omnes particulas retinet, retinens rem gra-
vem alienam; idcirco si quando advertit, no-
lit restituere, incepit jam esse injustus acce-
pitor rei alienæ gravis, & tenebitur tunc resti-
tuiere sub gravi non solum ex titulo rei ac-
ceptæ, sed etiam ex titulo injustæ acceptanceis,

Objicies 6. Qui proicit in mare gemmam 807,
alienam valentem mille, purans valere centum,
ideoque peccans graviter, tenetur restitu-
ere mille; ergo qui eandem proiceret, exi-
stans valere duo, siveque invincibiliter pu-
tans esse materiam levem, ideoque peccans
solum leviter, adhuc tenebitur restituere mille,
ac proinde ex peccato veniali oriatur ita illa
obligatio gravis restituendi. Probatur con-
seq. ignorantia valoris supra centum non excu-
sat à restituitione totius valoris supra centum;
ergo nec ignorantia valoris supra duo excusat à
restituitione totius valoris supra duo. Resp.
conc. ant. & neg. consequentiam. Ad pro-
bationem dist. antec. ignorantia non excusat
quomodolibet sumpta, nego; cum injurya gra-
vi in conscientia, siveque non excusat à pe-
ccato gravi, conc. ant. & neg. consequentiam.
Ratio est, quia ubi datur injurya gravis, eo ipso
consequitur obligatio restituendi totum
damnum grave, quod inde sequitur patienti
injuriam, etiam si ignoraretur; sic ei, qui est
in mora restituendi culpabili, imputantur ca-
sus fortuiti, postea fecuti, & non prævisi.

Explicatur exemplum: si teneris restituere 808,
librum alienum, & non restituvis, atque dum
es in mora, sicut consumptus, aut aliter pe-
nitit, debes totum illius valorem restituere;
quia injurya gravis assert secum onus reddendi
incolorem partem læsam, & per conse-
quens satisfaciendi pro damno, quodcunque
illud sit; licet enim ignoravetis quan-
titatem illius, eo tamen ipso, quod injuryam
gravem volueris inferre, te exposuisti obliga-
tioni solvendi totum datum; siquidem in-
jurya gravis te reddit dignum hac quasi poena,
quæ connaturaliter sequitur ad id, quod fa-
cis, & implicitè acceptasti obligacionem red-
dendi tantum, quantum res valer, te exposu-
nendo cum gravi culpa ad damnificandum.
Si vero solum venialiter peccassis, non fuisse
expositus obligationi gravi, neque implicitè
acceptavisses obligationem gravem restituendi
id, quod ex culpa gravi subsequitur, sed id
tantum, quod consequitur obligationem le-
vem, quod sub levi obligatione semper ma-
ner, unde inter utrumque casum nulla est pa-
ritatis ratio.

Objicies 7. Magis videtur repugnare ob-
ligatio restituendi grave damnum, quando
nulla præcessit culpa in damnificatione, quām
quando præcessit culpa venialis; atqui quan-
do nulla præcessit culpa etiam venialis, tene-
tur aliquando damnificator sub gravi ratione
damnificationis restituere totum damnum gra-
ve; ergo multo magis, cum præcessit culpa
venialis. Probatur min. Casu, quo quis a
liquido facit opus cum magno periculo pœ-
nito damni gravis proximi, & cum intentio
re restituendi totum damnum, si forte con-
tingat: qua quidem animi præparatione con-
tingit vitari omnem culpam; cum in eo casti
Domini ratione illius actionis non sint ratio-
nabili.

nabiliter invitit; nihilominus in eo casu operans subsecuto damno gravi, tenerur ad restitutionem illius sub mortali; atqui illa obligatio non oritur ex re accepta: supponimus enim, nullum emolumentum percipi ab illo ex re destructa, neque oritur ex injusta laesione; quia, ut vidimus, nullum est peccatum iniustitiae, ergo &c.

810. Resp. conc. maj. & nego min. ad probat^{em} onem dist. maj. tenerur ad restitutionem sub mortali ex contractu, vel quasi contractu interpretativo, conc. independenter ab eo titulo contractus, neg. maj. & dist. min. non oritur ex re accepta quasi per contractum, neg. alio titulo accepta, conc. min. & nego consequentiam. Ratio est, quia ideo in eo casu non peccasti, quia Dominus non erat rationabiliter invitit: & ideo non erat rationabiliter invitit, quia illa preparatio animi est contractus, seu quasi contractus implicitus servandi illæsum jus Domini; unde ex eo contractu habebas consensum Domini interpretativum, & licentiam ad sic agendum: eodem autem modo, quo habebas tunc interpretativum consensum, qui te ab injustitia excusat, habuisti etiam acceptationem Domini interpretativam, qua tuam voluntatem, & obligationem restituendi damnum acceptavit, si forte sequeretur. Sicut igitur in virtute licentiae interpretativa operatus es sine injustitia, ita in virtute acceptationis interpretativæ tuæ voluntatis teneris ad restituendum damnum, & servandum pactum, & ideo in hoc casu obligatio restituendi erit ex contractu, vel quasi contractu pertinente ad rem acceptam cum obligatione servandi illam illæsam Domino; at in eo casu non fuit tale pactum virtuale, sed tota obligatio debet oriri ex delicto, quod, cum non fuerit, nequit parere obligationem gravem restituendi damnum grave.

811. Objicies 8. Excommunicatio minor est pena satis gravis: sed imponitur ad culpam levem; ergo ex culpa levi, & veniali potest quis subjici. penæ gravi. Confirmatur. Si quis cum ignorantia invincibili Dei furaretur rem gravem, teneretur saltem sub peccato gravi philosophico restituere: sed tunc nulla est culpa Theologica; ergo. Resp. dist. maj. est semper pena, neg. est vel pena, vel medicina, conc. maj. & dist. min. imponitur ob culpam levem ut pena, nego, ut medicina, conc. min. & nego consequentiam. Ratio est, quia excommunicatio minor capax est, quæ imponatur ut medicina, quam pia Mater Ecclesia congruam judicavit, ut filius lapsus resipiscat, ne ruat in dexterius, & hoc modo imponitur, quando tantum præcessit culpa venialis; at obligatio restituendi non est medicina, sed quasi pena, si oritur ex delicto, quam sibi imponit, & occupat delinquens, ut constat à num. 800, unde non est paritas inter utrumque casum. Ad Confirmationem nego suppositum maj. quia repugnat creatura

capax rationis, & quæ peccare possit, & non habeat cognitionem aliquam de DEO, quæ ad Theologicam culpam satis sit; talis enim cognitio indita est creaturis rationalibus ratione prædictis ab Authore naturæ, ut cum S. P. P. dixi alibi.

Objicies 9. Pœna Purgatorii ex se est satis gravis, & gravior qualibet pœna hujus vitæ, sed imponitur ob culpam levem; ergo culpæ levi potest correspondere pœna proportionata gravis. Ad hoc argumentum omnes tenentur respondere, cum omnes fateantur, non posse Judicem humanum decernere tam acerbam pœnam pro uno mendacio levi. Quare fatendum est, alio modo debere Nos metiri gravitatem, & levitatem pœnae in ordine ad Rempublicam mortalem humanam, ejusque quietem procurandam tam à lege naturali, quam civili; & altero modo in ordine ad Rempublicam immortalem, & æternam: illa enim pœna, quæ in ordine ad vitam nostram mortalem judicatur gravis, immo & gravissima, in ordine ad Rempublicam æternam judicatur levis; unde pro Adversariis, & pro nobis ad argumentum in forma

Resp. dist. maj. pœna ex se est satis gravis considerata in ordine ad Rempublicam mortalem, conc. ad Rempublicam æternam, nego maj. & dist. pariter min. nego consequentiam. Ratio est, quia attendendo ad pœnas illas fori, nempe Rœpublicæ immortalis, & æternæ, peccatum veniale leviter punitur, si puniatur solum pœna temporalis, vel ad tempus in Purgatorio, quandoquidem quodcumque temporale, relate ad æternum est levissimum, licet comparatione facta ad pœnas nostræ fori sit pœna gravissima. Unde licet propter culpam levem possit oriri obligatio ad pœnam, quæ relate ad forum, in quo inferatur, sit levis, non potest tamen oriri obligatio illa relate ad nostrum forum, si in isto sit pœna gravis. Quamobrem relate ad forum nostrum non potest exculta veniali oriri obligatio restituendi sub gravi in casu, de quo agimus.

Objicies 10. Homo potest se voto obligare sub levi ad materiam gravem; Superior quoque potest obligare subditum sub levi in materia gravi, & pariter contrahentes ex contractu; ergo etiam ex delicto levi in conscientia potest oriri obligatio levis ad restituendam rem gravem. Resp. conc. antec. & omis. to conseq. hoc enim non est contra nos, qui solum intendimus ex ea culpa levi non posse oriri obligationem gravem in titulo injustæ damnificationis. Nihilominus plures Theologi negant consequentiam; quia in casibus allatis in argumento obligario provenit ex positiva libera voluntate, qua quis se, vel alios obligat, positiva autem hujusmodi voluntas tantum obligat, quantum vult obligare, sive materia sit causa majoris obligationis, sive non. Cum igitur Superior vovet, contrahens &c. non

non velint se, aut alios obligare, nisi leviter, etiam possent velle obligare sub gravi, ideo non obligant, nisi leviter, & obligatio est levis. In casibus vero allatis in argumeto obligatio, quæcumque sit, oritur ex ipsa natura rei, & ex lege naturali, quæ non obligat, nisi quatenus, & quantum materia est capax; unde lex naturalis, si obligat in materia gravi, necessariò obligat graviter, & non potest obligare sub levi. Ex dictis.

Fit 1. ex actione damnificativa contra iustitiam, quæ aliunde physicè considerata posset esse levis, resultare obligationem gravem restituendi, si sit prohibita graviter ex fine, ne sequatur illud damnum. Ratio est, quia in illo calu est causa per se moralis contra iustitiam torius damni illati, ut num. 86. unde est sufficiens ad peccatum grave iustitiae. Idem dicendum est cum Soto, Richardo, Cajetano, Valquez, Molina, & Lugo, si aliquis poneat actionem alioquin levem, vel quæ esset causa physica per accidens damni gravis contra iustitiam, si eam ponet ex intentione, & fine, ut sequeretur damnum grave; quia causa per accidens physica quatenus affecta intentione, ut ex illa sequatur effectus, redditur causa per se moralis illius effectus, ut fusse de his diximus alibi. De causa per accidens physica affecta intentione, quæ solum sit contra charitatem, diximus eriam ibi. Index enim ex obligatione damnans malefactorem convictum, licet hoc faciat ex odio, non peccabit contra iustitiam, sed contra charitatem.

Fit 2. calu, quo pro delicto iustæ damnificationis pridem à te commisso alter, qui reus censeretur, cogeretur ad solvendum damnum, non inde te manere exoneratum à solutione; sed potius teneri te ad restitutionem: ratio est, quia tu, qui deliquisti, teneris ad restituendum illi, quidquid ipsa coactus est dare parti læsæ in satisfactionem damni à te illati; unde licet non teneris dare parti læsæ, cui jam alter satisfecit, teneris tamen dare innocentem, qui tanquam, si esset reus, coactus est parti læsæ solvere, quod tu debebas: autem teneris satisfacere illi pro imputatione delicti, quod non ille, sed tu commisisti, nisi alia damna passus sit, qualia sunt incarceratio, multa pecuniaria, vel alia similia, invenies apud Lessium lib. 2. cap. 9. dub. 16. Sanch. lib. 1. consil. Vasquez cap. 2. 6. 2. d. 4. & de Lugo disp. 8.

SECTIO V.

Quid, & quantum debeat restituui ratione iustæ damnificationis?

In iusta damnificatio non solum respicit valorem rei acceptæ tempore, quo à fure accepta est, vel destruxta, sed etiam quantum valitura esset postea tempore, quo ad matu-

R. P. Gormaz Theolog. Tom. II.

ritatem, vel statum perfectum perveniret: v. g. occidisti pulum, equum, qui spectat spe futuri eventus, deductis expensis, laboribus, & aestimatione periculi, valet nunc 10. aureos; si vero permanisset usque ad perfectam ætatem, quia generosæ erat stirpis, valiturus erat 100. aureos. Pari modo leges, quam hoc die mensis Martii v. g. combulisti cum tota spe futuri fructus, valet præter expensas, & pericula consueta iudicio prudenter 10. aureos; at mense Julio collecta vallet 100. queritur ergo nunc, an occisor puli, equi, vel destruxtor segetum debeat restituere decem, vel centum aureos.

Afero 1. regula generali: qui per culpam iniustitiae numero superiori explicatam, destruit rem alienam, vel deteriorem reddit,

818.

non solum deber restituere valorem rei, sed omnes ejus fructus, omneque damnum, quod emergit, omneque lucrum, quod cessat Domino ex hujusmodi læsione. Probatur facile ex hucusque dictis: ratione peccati iustæ damnificationis tenetur homo compensare ad æqualitatē jus læsum Domini; atqui jus læsum Domini ad æqualitatē non compensaret, si hæc omnia non restitueret, siquidem per hanc iniustam læsionem circa omnia Dominus est damnificatus; ergo &c. Confirmatur. In primis debet restituui valor rei, etiam res aliunde esset postea peritura; si tamen tempore damni illati non erat illa notitia interitus, vel periculi futuri, vel Dominus juri suo non cessit, neque propter pericula necessaria ad restituendam rem debeat fieri expensæ: in hoc enim casu nostro, cum periculum illud omnino ignoraretur, quando res illa iustæ destruxta fuit, tantum revera valebat apud homines, ac si postea peritura non esset: unde totus ille valor fuit per injuriam ablatus Domino. Quod idem est de aliis capitibus supra assignatis; ergo &c.

Respondebis adhuc in casu nostro posse sum rem excusari ab ista restitutione; si nempe res ab hostibus publicis bello injuste est diripienda, & tu anteverens destruxisti rem. Contraria tamen: quia hostes in bello injuste diripientes etiam iustè agunt, & tenentur restituere, sicut fur privatus; ergo sicut quando rem à fure diripiendam prior destruxisti, procul dubio teneris integrā restituere, sic etiam teneberis restituere integrā rem, quæ ab illis hostibus publicis erat diripienda; in hoc enim casu iustæ accipis, vel destruis rem Domini; ergo tantum debes restituere, quantum res in eo statu valebat; aliter non compensares ad æqualitatem jus læsum Domini: tu enim in eo casu transfers in te totam obligationem, quam hostes publici in bello injuste in se acceperunt; atqui illi accepissent obligationem compensandi jus læsum Domini; ergo & tu manebis obnoxius obligationi compensandi jus læsum Domini. Videatur Molina Tom. 3. disp. 726. nec fieri potest

819.

rescu-

recurso ad bellum justum; nam tunc hostes jus habent ad diripiendum, quod tu non habes.

820. Affero 2. cum communi sententia, quam tenent Molina, Cajetanus, & S. Thomas 2. 2. quæst. 26. art. 4. ad primum: fur ratione injustæ acceptio, & injustæ damnificationis tenetur restituere rem destructam secundum totum valorem præsentem in eo statu, quo destruēta fuit. Probatur. Aequalitas, quæ justitia intendit, ut reddatur tantum, quantum ablatum est, attendendo ad jus Domini læsum si-ve ratione rei acceptæ, sive lucri cessantis, sive damni emergentis (quæ omnia comprehen- duntur justo valore rei) in eo valore rei, in eo statu considerata, quo erat, si pro tunc vendere- tur; ergo si res illa, casu quo tunc venderetur, so- lumi valerer decem, fur, qui in illo statu rem destruit, solum tenebitur restituere decem. Confirmatur. Restituendo decem compensat adæquatè jus læsum Domini; atqui fur satis- facit obligationi justitiae compensando adæqua- tè jus læsum Domini. Ex dictis

821. Fit 1. cum Sairo in Clavi Reg. Tract. 4. cap. 2. si incrementum aliquod rei erat in pro- xima dispositione, ratione cuius magis aeti- mabatur, quam res nudè sumpta, totum illum valorem esse restituendum. Si verò ea proxi- ma dispositio, qualisunque sit, non augeret valorem rei, non oriri ex ea dispositione ob- ligationem ad majorem valorem restituendum. Fit 2. nullam esse obligationem restituendi fructus, quos Dominus percepturus erat tem- pore sequenti post factam restitutionem valo- ris rei, si redditio pretio rem æquè fructiferam possit emere; siquidem res nunc ita restituta eodem modo potest fructificare Domino, ac si ablata non fuisset.

822. Quod si redditio pretio non possit Domi- nus invenire rem æquè fructiferam, ex qua possit aequalia emolumenta percipere, tunc te- nebitur damnificator ad interesse lucri cessan- tis, quantum prudentis arbitrio æstimabitur attentis circumstantiis. Unde fructus, quos Dominus esset percepturus ante tempus, quo fieret restitutio valoris rei, & non percipit ob rei destructionem, illi omnes restituendi sunt. Quod idem est de lucro cessante, & damno emerente; ut si comburētes segeres, ex hu- jusmodi combustione introduxisse sterilitatem frumenti, ita ut Dominus coactus fuerit ad emendam carius annoñam, id totum debet re- stitui. Ratio horum omnium, & similium est, quia non possit aliter compensari ad æ- qualitatem jus læsum Domini; atqui fur ra- tione rei acceptæ, & injustæ damnificationis teneretur adæquatè compensare jus læsum Do- mini; ergo &c.

823. Affero 3. Si ex culpa lethali Patris, aut Domini filius, famulus, mancipium, aut ani- mal damnum fecerit, aut causaverit pro- ximo, ut si actione, iussione, consilio, hor- tutu, aut simili causa per se moverunt filium

ad damnificandum, vel per gravem negligen- tiæ eum à damno non cohibuerunt, aut non revocaverunt, non solum peccaverunt morta- liter parentes, aut Domini, sed etiam rei sunt integræ restitutionis. Probatur; quia sunt causa iusta damnificationis non solum, quando positivè movent, ut consilio, & ius- sione, sed etiam cum non impediunt; siquidem non solum ratione charitatis, sed etiam rati- one officii, & muneris Patris, aut Domini tenentur ex justitia impidere, & coercere eos, ne damna proximi inferant, ut latè tradunt Laymann lib. 3. sect. 5. Tractatu 3. Rodri- quez, & Lessius: neque sufficit servum, aut animal noxæ dare, ut constat ex cap. si culpa citi- num. 54 &c.

Ex dictis fit 1. quod si Patre, aut Domi- no nefcente, nullaque intercedente gravicul- pa negligentia, filius, vel famulus damnum proximo intulerint, ad nihil postea tenen- tur Pater, aut Dominus, neque in foro ex- terno, neque in foro interno. Ratio est, quia cum in eo casu nulla culpa fuerit patris, aut Domini, ad nihil tenetur in foro consci- entiae interno: deinde neque in foro externo, quia leges nunquam præcipiunt, ut filius exi- matur a potestate Patris, & tradatur pro tali noxa; id enim inhumanitatem saperet: unde pro eo casu leges disponunt, ut ipse filius, non verò Pater conveniatur in foro externo, in quo non conveniatur, nisi persona libera, quæ damnum causavit; cum autem filius, aut famulus sint personæ liberae, isti, non Dominus, aut Parentis, conveniuntur in foro ex- terno.

Fit 2. quod si mancipium, aut bestia alicuius etiam sine ulla Domini culpa damnum al- teri intulerit, tenetur Dominus iuxta leges ci- viles aut totum damnum resarcire, aut faltem mancipium, & bestiam tradere proximo lelo. Ratio est, quia ita decernunt plures leges in Jure Cæsareo, quæ videri possunt apud Molinam Tract. 3. disp. 713, & Lugum disp. 8. sect. 3. quæ quidem leges justæ, & rationa- biles sunt; quia licet ex jure naturæ non im- ponatur pena, nisi pro culpa Theologica; ex jure tamen positivo recte imponitur pro culpa juridica, & quæ etiam in casu nostro prudenter decernitur quasi medicina præser- tativa pro cavenda culpa futura, & ad vitan- das fraudes, in quibus se frequenter excusa- rent etiam nocentes prætextu innocentie, & ad evitanda damna publica, & commu- nia, quorum in hac re est grande periculum; siquidem mancipia, aut bestie indomita in defor- tis, & locis remotis frequenter invaderent bona aliena, nisi ipsorum Dominos cautiores, & vi- gilantiores reddat timor hujus pœnæ, vel me- dicinae præservativæ. Vide num. 832.

Cæterum, quia istæ leges observandæ sunt modo, quo vim obtinent obligandi in Repu- blica, quam vim ex consuetudine recte co- gnoscimus, exinde Molina, Lugo, Lessius, Na- vatus,

varius, Bannez, & alii communiter censem, vigore prædictarum legum civilium non tene-
ri Dominum in conscientia ante Judicis sen-
tentiam tradere servum, aut bestiam, vel a-
liâ viâ compensare damna ab illis facta sine
ulla culpa Theologica ipsius Domini; bene
verò post Judicis sententiam, ut constat ex
sepe dicitis: unde si damnum illud verè non
est illatum à tuo mancipio, vel animali, ad-
huc post Judicis sententia non teneris in con-
scientia ad compensationem, proinde si co-
actus fuisses solvere, & solvisti, si non esset a-
lia via, posses tibi occulte compensare, &
qui accepit compensationem à te factam, si i-
psi certò constaret de innocentia tua, non pos-
set iste retinere, quod dediti. Ratio est,
quia, ut diximus num. 661. sententia Judicis
solum est declarativa, ac proinde in hoc casu,
cum feratur propter delictum tui servi, vel a-
nimalis, quod tibi imputatur, & ab ipsis de-
ictum non fuit factum, ac proinde ne-
que rectè potest tibi imputari, non te obli-
gat in conscientia. Quamobrem si ante litis
contestationem servus, vel animal fugiat à
potestate Domini, vel pereat, ad nihil tene-
tur Dominus condemnatus, imò nec condemn-
ari potest, ut patet ex ipsis legibus ita ex-
presa disponentibus: nec pars læsa potest ante
Judicis sententiam sibi accipere servum alte-
rius, vel bestiam damnificantem, cum non
liceat auctoritate privata officium Judicis as-
sumere in causa propria; poterit tamen pars
læsa accipere servum, vel brutum in pignus
laesonis acceptæ, ubi lex, vel consuetudo
permittit, ut postea Judici illud fiscat.

326. Obijcies 1. contra nostras assertiones: sèpe
contingit, quod lucrum cessans, & damnum
emergens nullum reverè fuerit, sed tantum
apparens, ut si Dominus haberet aliam pecu-
niam, quam negotiacioni posset exponere, &
non exponit, vel saltem decreverat non ex-
ponere premium rei destrœctæ; ergo in eo casu
per iustam acceptiōnem non teneris ad
compensandum lucrum cessans, & damnum
emergens. Respondeo concedo totum, sed
quid inde contra Nos? si enim
Dominus in eo casu nullum habuit dam-
num emergens, aut lucrum cessans, jus pro-
prietatis illius non est læsum quoad hanc
partem; unde ad compenſandum jus Domini
in eo casu non teneris ex alio titulo ad resti-
tutionem damni cessantis, aut lucri emergen-
tis, cum solum tenearis ad compensandum
adæquatè jus Domini læsum. Quare dum
jus illud adæquatè compensas, ad nihil aliud
teneris; dicimus enim, quod si tenebitur ad lu-
cru cessans, & damnum emergens, quando rever-
ta intercedit, arque ex his titulis læsum est
jus Domini, cum non aliter possit compensa-
ri valor rei ablatae, & iustæ damnificatio-
nis secundum præsentem statum; unde si se-
cundum præsentem statum nullum sit in his
Dominii detrimentum, neque erit quantum

R.P. Gormaz Theolog. Tom. II.

ad hanc partem in fure obligatio restituendi,
qui proinde satisfaciet restituendo totum id,
in quo læsum est jus Domini.

Objicies 2. ex Vasquez contra illationes: 827:
præsertim postquam introducta est rerum di-
visio, non est ablatum jus naturale, quod quis
habet ad recuperandum damnum sibi illatum,
sive à libero, sive à servo: unde si brutum
intulit damnum, manet ipsum animal obno-
xiuum restitutio ni secundum totum valorem,
quod idem est de servo; ergo Dominus ob-
ligatur jure naturæ non quidem ob suam cul-
pam, sed ratione rei possesse, quæ obligata
est, & obnoxia restitutio proper illud dam-
num. Respondeo nego secundam partem an-
tecedentis; nam fallum est, quod quisque
habeat jus naturale ad recuperandum sibi dam-
num à quoquaque, & qualitercumque sibi illa-
tum: falsum etiam est, quod brutum inferens
damnum maneat jure naturali obnoxium re-
stitutioni; ratio est, quia si damnum prove-
niat à re inanimata, ut statua, vel columna
cadente, non est obnoxia restitutio, ac pro-
inde neque fera; nam licet hæc sensu poterat,
at in genere moris non magis imputatur ei
damnum, quā rebus inanimatis; si etiam
furiosus, vel amens, si alteri inferat damnum,
non manet jure naturæ obnoxius restitutio, cur
ergo manebit bellua? unde sententia Ju-
dicis statuens compensationem pro tali dam-
no ab animalibus illato non respicit jus natu-
ræ, sed finem reddendi Dominos cauiores in-
posteriorum.

Objicies 3. instando simul solutionem ex 828:
cap. ultimo de injuriis citato num. 804. ubi
Gregorius IX. ait: quod si animalia tua nocuisse
proponas, nihilominus ad satisfaciendum tenu-
ris, nisi ea dando passi damnum velis liberare
te ipsum; sed his verbis aperte insinuat ob-
ligationem restituendi damnum, vel tradendi
animal illis, qui damnum sunt passi, & qui-
dem ante omnem Judicis sententiam, quam-
vis absque ulla tua culpa contigerit; ergo &c.
Resp. conc. maj. & nego min. quiaibi loquitur
Pontifex de damno, quod præcessit ex negli-
gentia culpabili, ut diximus num. 805. unde
extendi non debet ad casum nostrum: quia
potius est etiam probabile, quod licet ea ver-
ba intelligantur de foro externo, solum pos-
sint deserire ad obligationem post Judicis sen-
tentiam, quam in hoc capite fert ipse Ponti-
fex juxta civiles leges judicans, unde obli-
gatio hæc provenit post sententiam Judicis.
Quod autem hoc debeat ita intelligi de foro
externo, indicant illa verba, nisi velis libera-
re te ipsum, nempe à potestate Actoris, & à
coactione Judicis.

Objicies 4. Qui damnum intulit per se i-
psum absque ulla culpa etiam juridica, non
teneatur in conscientia ad restitucionem etiam
post Judicis sententiam; ergo neque teneatur
ad restitucionem, quando animal, vel servus
intulit damnum absque ulla Domini culpa e-
tiam

Tiam juridica. Resp. omitto antec. & nego consequentiam. Ratio est, quia leges impo- nentes restitutionem damni illati ab animali- bus, vel servō non fundantur in præsumpta cul- pa damni, sed supponendo potius Dominum nullam habere culpam, præcipiunt restitutio- nem, vel compensationem: leges verò impo- nentes restitutionem damni à te illati per tei- plū sunt reverā præsumptive culpæ, saltem

juridicæ; cùm autem præsumptio cesse; quando constat, aliquem inculisse dam- num absque ulla culpa sua, etiam juridica, ex- inde ille juxta eas leges non ternerur ad resti- tutionem, etiam post Judicis sententiam, cùm hæc directiva sit ex præsumptione culpæ saltem juridicæ, quæ, ut supponimus, nulla est. Vi- deatur Rebellus part. 2. lib. 2. quæst. 10. num. 23.

DISPUTATIO XVI.

DE OBLIGATIONE RESTITUENDI EX CONTRACTU, VEL QUASI CONTRACTU.

§26. Post generalia principia, ex quibus oritur obligatio restituendi ratione rei accep- tæ, & injustæ acceptio, quos titulos divisi accepimus, quærimus modò obligatio- nem restituendi ex contractu, vel quasi contra-ctu, eò quòd iste titulus utramque il- lam radicem restitutionis amplectatur. Du- plex obligatio potest oriiri ex contractu. Pri- ma quidem immediata, v.g. agendi, solven- di, tradendi id, ad quod te obligasti ex con- tractu, ut tradendi librum, quem vendidisti; altera verò est mediata, scilicet mediante a- liqua culpa contrahentis, ob quem res aliena paritur. E. G. iniisti contractum depositi, de- ponendo centum apud Petrum, quos ille, quan- vis justè acceptos tenet tibi suo tempore re- stituere: hæc enim obligatio immediata est ex contractu, ut patet; qui Petrus ad id se obligavit. Si vero culpæ Petri pereat depositum, debet tibi reddere totidem aureos, & damna inde secuta, quæ quidem obligatio immediata est excusa, sed mediata, & radicáliter est ex contractu. Talis autem contra-ctus solet esse depositum, mutuum, commo- datum, precarium, locatum, pignoratum, qui sunt propriè contractus commutativi. E- jusdem generis sunt ii, qui vocantur quasi contractus, ut officia tutelæ, & Procurato- ris, Medici, Advocati, Professoris, Artificis, & his similiis, qui videntur tacitè inire pa- cta cum altero inculpata administratio- ne officii. De obligatione orta mediata ex contractu justo agemus postea, modò acturi sumus de obligatione immediate orta.

SECTIO I.

De Obligatione immediata ex justo Con- tractu, vel quasi contractu commu- tativo.

§27. Assero 1. Ille, qui contractum, vel quasi contractum justitiae cum altero inivit, ea debet restituere, seu agere, aut trade- re, ad quæ agenda &c. se obligavit. Probatur 1. Rādix hujus obligationis non est

alia, nisi pactum, vel consensus, quo quis alerī ex justitia se voluit obligare; atqui ex tali pacto, & consensu voluit se obligare ex justitia ad hanc rem agendam, vel tradendam; ergo vi contractus, seu quasi contractus tene- tur ex justitia eam rem agere, seu tradere. Confirmatur. Debitor contrahens venditione, emptione, aut alio simili contractuum gene- re, statim atque advenit terminus in con- tractu præfixus, nisi adsit legitima aliunde ex- cusatio, de qua infra, solvere tenetur, quod alteri debet, etiam si à creditore non mone- tur, siquidem dies solutioni præfixus interpellat pro ipso creditore, ex Cap. fin. de locato, & con- ducto; si autem non solvat, tenetur ad to- rum alterius interesse, nempe ad lucrum cel- fans, & damnum emergens creditori. Quod si nullum tempus solutioni præfixum sit, tempus tale erit, cùm creditor petet, qui jus suum non habet ligatum ad petendum, & tu- pores licet reddere; si autem ex aliquo motivo impeditus non possit petere, terminus erit ille, qui prudenter judicabitur esse de rationa- bili intentione creditoris; siquidem hæc om- nia inclusa videntur in ipso contractu: quo in casu debitor tenetur ex justitia rem agere, aut tradere, ad quam se obligavit ex contra-ctu, ut patet ex natura hujus obligationis; ergo &c.

Probatur 2. Ex natura hujus obligationis tenetur debitor solvere statim, atque adve- nit terminus præfixus, & expeditus juxta vim, & naturam pacti; atqui pactum, de quo agi- mus, ex sua natura, & vi obligat ad rem tunc agendam, vel tradendam; ergo &c. Minor & consequentia patent, maj. autem probatur: si debitor adveniente eo termino sit in culpā tradendī, injustè dat causam damni alterius, & jus illius lādit; atqui runc te- netur solvere, cùm si non solvat, est injuste causa damni alterius, illiusque jus lādit; ergo &c.

Assero 2. Debitor ex contractu justitiae te- neretur ad resarcendum omnia damna credito- ris provenientia ex culpabili mora solvendi, nisi à justa lege aliter sit dispositum. Proba- tur facile; quia contrahentes tenentur stare i- plus